

Олена Ткаченко,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ОХОРОНА ТА РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНИХ ПРИРОДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА КРАЇН БАЛТІЇ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

Досліджено проблеми правової охорони рекреаційних природних територій України та країн Балтії у порівняльному аспекті. На прикладі законодавчих актів досліджено спільні елементи та відмінності рекреаційного законодавства цих регіонів. Зроблено висновок, що правова охорона рекреаційних природних територій в Україні та у країнах Балтії в своїх принципових засадах майже не відрізняється, але в окремих елементах ця різниця простежується.

Ключові слова: право, законодавство, рекреація, охорона, території, Україна, країни Балтії.

Ткаченко Е.

Правовая охрана и развитие рекреационных природных территорий Украины и стран Балтии (сравнительный анализ)

Исследовано проблемы правовой охраны рекреационных природных территорий Украины и стран Балтии в сравнительном аспекте. На примере законодательных актов исследованы общие элементы и различия рекреационного законодательства этих регионов. Сделан вывод, что правовая охрана рекреационных природных территорий в Украине и в странах Балтии в своих принципиальных основах почти не отличается, но в отдельных элементах эта разница прослеживается.

Ключевые слова: право, законодательство, рекреация, охрана, территории, Украина, страны Балтии.

Tkachenko E.

Legal protection and development of recreational natural territories of Ukraine and the Baltic states (comparative analysis)

The article studies the problems of legal protection of recreational natural territories of Ukraine and the Baltic States in a comparative aspect. On the example of legislative acts, the general elements and differences in the recreational legislation of these regions were explored, it was concluded that the legal protection of recreational natural areas in Ukraine and the Baltic States, in principle, does not differ, but in separate elements this difference can be traced.

Keywords: law, legislation, recreation, protection, territory, Ukraine, the Baltic states.

Вступ. Нині актуальність правових досліджень рекреаційних відносин зумовлена їх значимістю для оздоровлення населення, необхідністю збереження і раціонального використання природних ресурсів. Рекреаційне законодавство в наш час перебуває у стані розвитку і представлено великою кількістю нормативних актів, їх вивчення у порівняльному аспекті являє собою складне завдання, зокрема актуальним і в той же час складним завданням є порівняння механізму правової охорони рекреаційних природних територій України та країн Балтії.

В Україні проблеми захисту територій, що задіяні в рекреаційній діяльності, вивчали І. Г. Булах, П. Ф. Кулинич, Ю. С. Петлюк, О. П. Савоста, О. М. Ткаченко, І. Федорович, Н. В. Фоменко, А. І. Черемнова та ін.

Вчені зазначають, що прискорений соціально-економічний розвиток території неможливий без ефективного розвитку в її межах туристично-рекреаційної сфери. В умовах дії загальних процесів глобалізації розвиток регіональної економіки, в тому числі туристсько-рекреаційної сфери, супроводжується посиленням міжгалузевих, міжсекторальних і міжфункціональних зв'язків, які визначають необхідність формування нових наукових підходів до процесів управління галуззю, а у практичній діяльності – реалізацію комплексного підходу до її нормативно-правового регулювання.

Дослідники вказують на складність правового режиму таких територій, наголошують на необхідності вдосконалення правового регулювання охорони та використання рекреаційних територій, на необхідності формування загального правового режиму санітарної охорони територій курортів та підпорядкування йому правових режимів усіх земельних ділянок [4].

В країнах Балтії питання рекреаційних відносин досліджували *Ülle Madise, Berit Aaviksoo, Hent Kalmo, Lauri Mälksoo, Raul Narits, Peep Pruks, Priit Vinkel* [17], але у порівняльному аспекті проблеми рекреаційних відносин та їх правової охорони не досліджувалися.

Таким чином, **метою** цієї статті є аналіз механізму правової охорони та розвитку рекреаційних природних територій України та країн Балтії у порівняльному аспекті.

Виклад основного матеріалу. З точки зору рекреаційної географії природні рекреаційні ресурси являють собою як природні, так і природно-технічні геосистеми, а також природні об'єкти, явища і процеси, що мають необхідні якісні та кількісні параметри для організації рекреаційної діяльності. До складу цих ресурсів входять кліматичні, бальнеологічні ресурси і лікувальні речовини (лікувальні мінеральні води, грязі, озокерит), водні (річкові системи, природні водойми, морські акваторії), пляжні, ресурси рельєфу (певні форми рельєфу, в тому числі печери), біологічні (рослинний і тваринний світ) та природні пейзажі та краєвиди. У цій групі виділяється окрема підгрупа природно-антропогенних ресурсів, це – природно-антропогенні геосистеми, до складу яких входять як природні, так і штучно створені (антропогенні об'єкти): штучні пляжі, об'єкти природно-заповідного фонду, штучні водойми [7].

Ці об'єкти, як правило, відчують на собі значне соціальне навантаження, оскільки, як зазначають вчені, кожна рекреаційна територія використовується для оздоровлення людей, масового відпочинку, туризму і екскурсій [12]. Отже, йдеться про рекреаційне користування цими територіями, яке є поєднанням організації відпочинку населення з використанням природних умов та ресурсів території, що відповідно передбачає зміни стану природного середовища під впливом рекреаційної діяльності, використання населенням природних рекреаційних ресурсів, відновлення життєвих сил трудових ресурсів [15, с. 10].

Таким чином, саме рекреаційне природокористування, яке формує умови для антропогенного навантаження на ці території, а також їх соціальна та екологічна значущість визначають необхідність правового регулювання користування цими територіями, їх охорони з боку держави. Ця форма правового регулювання є універсальною, використовується як в Україні, так і в країнах Балтії, загалом орієнтується на захист територій, що визнані курортами.

Зазначимо, що порівняльно-правовий аналіз законодавства України та законодавства країн Балтії дозволяє виокремити дві моделі нормативно-правового врегулювання статусу рекреаційних природних територій.

Перша модель конкретно визначає території, які віднесені до рекреаційних, орієнтуючись на дефініцію «курорт» і цей підхід застосовується в екологічному законодавстві України та Республіки Литва. В Законі України «Про курорти» визначено, що «курортом» є освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [11].

Зазначимо, що в країнах Балтії окремого закону, що регулює статус курортних рекреаційних територій, немає, що значно ускладнює розуміння самої системи нормативно-правового регулювання рекреаційної діяльності, аналіз нормативно-правової бази.

Аналіз законодавства цих країн дозволяє констатувати, що оскільки проблеми рекреації переважно концентруються навколо питань туризму, то і правові норми, що стосуються регулювання рекреації та територій, на яких надаються рекреаційні послуги, зосереджені в республіках Латвії та Литви в законах про туристичну діяльність.

У Законі «Про туризм», що діє на території Литви, «курортом» визнається територія, що має відповідний статус, завдяки тому, що тут сконцентровані науково-досліджені та визнані лікувальні природні фактори (мінеральні води, лікувальні грязі, сприятливий для здоров'я мікроклімат, рекреаційні плантації, водні об'єкти), яка пристосована для проживання, має спеціальну інфраструктуру для використання цих факторів з метою лікування, охорони здоров'я, туризму і для відпочинку (п. 19) [21].

У цьому Законі також визначено поняття «курортна територія», якою є частина території країни, курортний статус якої наданий Урядом Литовської Республіки, має природні ресурси, що мають терапевтичні властивості, а також спеціальну інфраструктуру для використання таких ресурсів для цілей здоров'я, туризму і відпочинку (п. 20) [21].

У відповідному латвійському законі «курорт» визначений як адміністративна територія, що належить до муніципального утворення або її частина, якій було надано статус курорту відповідно до процедур, встановлених нормативними актами (п. 1) [20].

Таким чином, в країнах Балтії статус курортних територій визначається через її спеціальний територіальний нормативно-правовий статус, в той час як у вітчизняному законодавстві заснована інша модель – статус курортів визначається через визначення окремих елементів території (лікувальні ресурси, будівлі та споруди) і мети використання (лікування, медична реабілітація, профілактика захворювань, рекреації). На нашу думку, прибалтійська модель більш відповідає змісту юридичної нормотворчої діяльності, в той час як вітчизняний закон здебільшого оперує поняттями рекреаційної географії, а посилання на те, що ці території «підлягають особливій охороні» не визначають її особливого адміністративного статусу.

У той же час в цих країнах, як і в Україні («Правила любительського і спортивного рибальства» та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства [9]), існують нормативно-правові акти, що визначають порядок окремої рекреаційної діяльності. Наприклад, «Правилами аматорського рибальства», що діють на території Латвійської Республіки, встановлено, що у приватному озері, в якому право риболовлі не належить державі, власник озера право риболовлі може використовувати сам або дозволити його використовувати також іншим фізичним або юридичним особам відповідно до цих правил і нормативних актів про використання права рибного лову в приватних водах [9].

Дещо інша модель закріплення правового статусу рекреаційних територій застосована у законодавстві Республіки Естонії, яка відмовилася від закріплення терміну «курорт» у законодавстві.

Із цього приводу зазначимо, що експерти з екологічного законодавства країн Балтії визнають той факт, що нині у законодавчому полі не існує легального визначення поняття «курорт», зазначаючи, що діючі закони про туризм, які визначають, що курортом є територія, на якій наявні природні ресурси, що мають оздоровчий ефект (мінеральні води, лікувальний і т. ін.) та має відповідну рекреаційну інфраструктуру, не в змозі повністю описати, що саме є курортом, оскільки основну ідею визначення курорту як місця з особливими природними факторами, досить важко визначити вичерпно [9].

Отже, естонський закон про туризм взагалі не розглядає нормативний статус рекреаційних територій, відсилає користувача до інших нормативно-правових актів, зокрема до Закону «Про охорону природи», яким визначений перелік таких територій та способів їх охорони. Зокрема, цим Законом визначено, що територія, що охороняється – це територія, яка не використовується людиною, або ж використовується у відповідності з особливими вимогами; на такій території природа зберігається, захищається, відновлюється, досліджується або використовується. Такими територіями є національні парки, природоохоронні території, зони ландшафту, що знаходяться під охороною (§ 4. Looduskaitse seadus) [18].

Зонами рекреації, відповідно до закону, є природний об'єкт, що має статус території, яка охороняється на рівні місцевого самоврядування; це може бути ландшафт, природна конституція, яка має цінні властивості, а також окремі елементи ландшафту, парк, група зелених насаджень, у тому числі створена штучно.

Окремим законом в Естонії визначається статус пляжів та берегів Балтійського моря вичерпно [19]. Відповідно до цього Закону, береги Балтійського моря, озера Пейпус і озера Виртс'ярви є пляжами. Законом визначений мінімальний розмір пляжів, встановлено, що розмір пляжу на узбережжі Балтійського моря, озера Пейпус і озера Виртс'ярви, може бути загальною площею у 10 га, а розмір територій для відпочинку на берегах річок має бути шириною 100–200 м в залежності від площі водозабору річки. Такі території на берегах малих річок встановлюються органом місцевого самоврядування, мають бути шириною не менше 10 м і не більше 25 м у довжину (§ 3. Ranna ja kalda kaitse seadus) [18].

Законом встановлено, що берегова смуга може використовуватися для пересування уздовж водойми для загорання, купання, а також для причалювання водних транспортних засобів, а мости і містки на малих річках повинні забезпечувати прохід човнів під ними під час нормального рівня води. Якщо на громадському або призначеній для громадського користування водоймі будується гребля, то її власник повинен забезпечити можливість подолання її у зручному місці. Відповідно до Закону, учасник руху по водоймі зобов'язаний уникати порушення прав власників землі та інших користувачів водоймою і водою, заподіяння шкоди водній живності, руслу водойми, берегів, водним будовам і технічним мережам, а також зобов'язаний виконувати встановлені вимоги для запобігання поширенню згубного впливу. Забороняється швартуватися без дозволу до визначеного приватним власником човнового причалу і кріпити до нього човен.

В Україні аналогічну функцію виконує Водний кодекс України, який окрім визначення порядку загального користування водними ресурсами встановлює, що до узбережжя морів, морських заток і лиманів у межах пляжної зони забезпечується безперешкодний і вільний доступ громадян для загального водокористування (ст. 88) [2].

У країнах Балтії діють аналогічні норми, зокрема в Естонії власники землі не мають права заборонити прохід на берегову смугу ні з території водойми, ні з сусідньої нерухомості. Зазначимо, що оскільки в країнах Балтії значна частина природних ресурсів знаходиться у приватній власності, норми, що регулюють рекреаційну діяльність, найтіснішим чином пов'язані з правом власності, зокрема із правом приватної власті на землі, ліси, водні об'єкти.

Відповідно, наприклад, естонське законодавство визначає, що на обгородженій або приватній землі, яка має позначення на заборону пересування, необхідно питати дозвіл у власника, однак при цьому пішохідні дороги і стежки на приватних землях, що утворилися в результаті багаторічних звичаїв, можна використовувати для пересування пішки, на велосипеді, на лижах або верхи на коні від сходу до заходу сонця, і власник землі не повинен їх закрити [3].

Аналогічним чином держава може заборонити рекреаційну діяльність на будь-якій території з метою захисту природи. Наприклад, в Естонії, відповідно до Закону про збереження природи, з метою охорони навколишнього середовища може обмежуватися пересування людей в заповідниках. Відповідно до Закону про ліси, місцева влада несе відповідальність за запобігання лісових пожеж і має також право заборонити перебування людей у лісі [17].

Нормами права регламентуються і такі специфічні аспекти рекреаційної діяльності, як встановлення палаток, запалювання вогнища.

Встановлювати намети на строк до 24 годин можна лише у разі, якщо йдеться про необмежену або непозначену нерухомість. Якщо йдеться про обмежену або позначену нерухомість, то це можна робити тільки з дозволу власника. Особа, яка знаходиться на природі на непозначеній території, має враховувати, щоб намети були встановлені поза зоною видимості та чутності житлових будинків. При встановленні наметів на відкритому ландшафті слід триматися від житлового будинку щонайменше на відстані 150 метрів.

Дозвіл на установку наметів у державному лісі дає місцевий лісник або лісництво. Встановлювати намети в державному лісі без дозволу можна тільки в позначених і підготовлених зонах для установки наметів і розведення багаття. При проведенні часу у наметах і під час короткочасного відпочинку заборонено порушувати спокій місцевих жителів. Не можна ставити намети на нескошеному лузі, оскільки топтання трави завдає шкоди власнику.

Розводити багаття на чужій ділянці землі можна тільки з дозволу власника. Заборонено розводити багаття на торф'яному ґрунті, що може призвести до пожежі і на піску на пляжі. У лісі, що знаходиться на державній землі, а також на території, що належить місцевому самоврядуванню (громадський ліс), кожен має право перебувати і збирати ягоди, гриби та інші дари лісу, якщо в законі не встановлено інше.

В обмеженому або позначеному власником приватному лісі іншим особам дозволено збирати ягоди, гриби та інші дари лісу тільки з дозволу власника. В необмеженому або непозначеному приватному лісі іншим особам можна збирати ягоди, гриби та інші дари лісу, якщо тим самим вони не завдають землевласнику надмірної шкоди [3].

Зазначимо, що в Україні відсутні аналогічні норми. Якщо розглянути, наприклад, Лісовий кодекс України, то він надає право приватної власності на лісові території, суб'єктами права приватної власності на лісі є громадяни та юридичні особи України (ст. 10). У той же час ст. 14 Кодексу, визначаючи Права та обов'язки громадян і юридичних осіб, які мають у приватній власності ліси, нічого не говорить про відносини власників та інших осіб, а також держави із приводу рекреаційного використання лісів [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що правова охорона рекреаційних природних територій в Україні та у країнах Балтії в своїх принципових засадах суттєво не відрізняється. Але в окремих аспектах цю різницю все ж можна прослідкувати: безумовним досягненням вітчизняного законодавства є наявність базового нормативно-правового акту – Закону «Про курорти», який дає можливість подальшої кодифікації законодавства. Відповідно законодавство країн Балтії більш чітко визначає порядок відносин між приватними власниками та особами, що знаходяться на приватній території з метою рекреації, і цей досвід український законодавець може перейняти і використати у процесі нормотворчості.

Висновки. В результаті всього вищесказаного можна зробити висновок, що нині, як для України, так і для країн Балтії, постає актуальне завдання, яке полягає у вдосконаленні рекреаційного законодавства, створенні повноцінної галузі права, а саме рекреаційного права як сукупності норм, що регулюють рекреаційні відносини з метою забезпечення ефективного функціонування рекреаційного господарства, раціонального використання і охорони рекреаційного фонду, реалізації прав громадян на відпочинок, відновлення основних життєвих сил.

Сучасні тенденції розвитку різноманітних сфер рекреації, туризму, соціально значущих рекреаційних комплексів створюють, на наш погляд, усі умови для того, щоб спрямувати зусилля правників на розвиток цього напрямку юридичної науки.

Ця галузь права має розглядатися як підгалузь господарського та екологічного права, тому що правові інструменти саме цих галузей є базовими для її формування.

На наше переконання, розвиток рекреаційного права створить передумови для систематизації відповідного законодавства, для створення єдиного кодифікованого акту, в якому будуть присутні як норми вітчизняного права, так і найбільш вдалі положення іноземних законів, зокрема законів, які нині діють в країнах Балтії.

Список використаної літератури

1. Булах І. Г. *Правове регулювання використання та охорони земель оздоровчого призначення* : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / І. Г. Булах. – Донецьк, 2010. – 19 с.
2. *Водний кодекс України* // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995. – № 24. – Ст. 189.
3. *Всеобщее право в Эстонии*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kalastusinfo.ee/sisu/na-vode-i-na-sushe/vseobshchee-pravo-v-estonii.php>.
4. Кулинич П. Ф. *Правовий режим земель оздоровчого призначення* // *Юридичний журнал «Юстиніан»*. [Електронний ресурс] / П. Ф. Кулинич – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=2874>. – 2008. – № 2.
5. *Лісовий кодекс України* // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994. – № 17 – Ст. 99.
6. Петлюк Ю. С. *Правовий режим земель оздоровчого призначення* : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Ю. С. Петлюк. – К., 2009. – 16 с.
7. Покоłodна М. М. *Рекреаційна географія: навч. посіб.* / М. М. Покоłodна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
8. *Правила любительського і спортивного рибальства та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства: Наказ Державного Комітету Рибного господарства України від 18 липня 1998 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99>.
9. *Правила любительського риболовства П. 4. Правила № 1498. Рига 22 декабря 2009 года (prot. Nr.89 61.§) Jūrtala un kūortologija. Grupa 93* – [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.grupa93.lv/jurmala/?p=317>.
10. *Правовий режим округів і зон санітарної охорони курортів* / І. Федорович // *Вісник Львівського університету*. – 2013. – Вип. 57. – С. 279–286. – (Сер. юридична).
11. *Про курорти* : Закон України від 05.10.2000 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.
12. Рідей Н. М. *Рекреація в Україні: вивченість, перспективи розвитку рекреаційних територій* / Н. М. Рідей, Т. Ф. Хітренко // *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. – 2015. – № 3. – С. 64–69.
13. Савоста О. П. *Організаційно-правові засади використання та охорони земель оздоровчого призначення* / О. П. Савоста // *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць – Х. : Вид-во ХарПІ-НАДУ «Магістр»*, 2008. – № 1(33). – С. 114–120.
14. Ткаченко О. М. *Право користування курортними, лікувально-оздоровчими та рекреаційними зонами* : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / О. М. Ткаченко. – Харків, 1999. – 17 с.
15. Фоменко Н. В. *Рекреаційні ресурси та курортологія* / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 312 с.
16. Черемнова А. І. *Правові засади використання й охорони курортів, лікувально-оздоровчих об'єктів і рекреаційних територій* / А. І. Черемнова // *Екологічне право України : [підруч. для студ. вищих навч. закладів]* / за ред. І. І. Каракаша. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 512–531.
17. *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne / Ülle Madise, Berit Aaviksoo, Hent Kalmo, Lauri Mälksoo, Raul Narits, Peep Pruks, Priit Vinkel. Kolmas, täiendatud.* – 2012. – p. 1088.
18. *Looduskaitse seadus Vastu võetud 21.04.2004, RT I 2004, 38, 258, jõustumine 10.05.2004.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072014020>.
19. *Ranna ja kalda kaitse seadus.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/akt/256508>.
20. *Turisma likums. Latvijas Republikas* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://likumi.lv/doc.php?id=50026>.
21. *Turizmo. Įstatymas. Lietuvos Respublikos* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalact/tar.f0e2e67b1f2f/lobmfntyth>.

References

1. Bulakh I. H. (2010). *Pravove rehulyuvannya vykorystannya ta okhorony zemel' ozdorovchoho pryznachennya [The Law of the Regency of the Virgin of the Fertility of the Land of Health]. Extended abstract of candidate's thesis. Donetsk [in Ukrainian].*
2. *Vodnyy kodeks Ukrayiny [The Water Code of Ukraine]. (1995). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – News of the Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].*
3. *Vseobshchee pravo v Éstonyy [Universal law in Estonia]. Retrieved from <http://www.kalastusinfo.ee/sisu/navode-i-na-sushe/vseobshchee-pravo-v-estonii.php>.*
4. Kulinich P. F. (2008). *Pravovyy rezhym zemel' ozdorovchoho pryznachennya [The legal regime of the lands of the health-promoting confession]. Yurydychnyy zhurnal «Yustinian» – The legal journal «Justinians», 2. Retrieved from <http://justinian.com.ua/article.php?id=2874> [in Ukrainian].*
5. *Lisovyy kodeks Ukrayiny [Forest Code of Ukraine]. (1994). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].*
6. Petlyuk Yu. S. (2009). *Pravovyy rezhym zemel' ozdorovchoho pryznachennya [The legal regime of the lands of the health-promoting confinement]. Extended abstract of candidate's thesis [in Ukrainian].*
7. Pokolodna M. M. (2012). *Rekreatsiyna heohrafiya [Recreative geography]. Kh. : KHNAMH [in Ukrainian].*
8. *Pravyla lyubitel's'koho i sportyvnoho rybal'stva ta Instruksiyi pro porjadok obchyslennya ta vnesennya platezhiv za spetsial'ne vykorystannya vodnykh zhyvykh resursiv pry zdiysnenni lyubitel's'koho i sportyvnoho rybal'stva [The rules of amateur and sports rivalry and that of the procedure for calculating the amount of payment for the special water resources for recreational and sporting goods]. (1998, 18 December). Order of the Derivative Committee of the Ribbon State of Ukraine. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99> [in Ukrainian].*
9. *Pravila lyubitel'skogo rybolovstva [Rules of amateur fishing]. P. 4. Regulation No. 1498. (2009, 22 December) (prot. Nr.89 61.§) Jūrmala un kūrortoloģija. Grupa 93. Riga. Retrieved from <http://www.grupa93.lv/jurmala/?p=317> [in Russian].*
10. *Pravovyy rezhym okruhiv i zon sanitarnoyi okhorony kurortiv [Legal regime of the okrugs and zones of sanitarium resorts]. (2013). Visnyk L'vivs'koho universytetu. Ser. : Yurydychna – News of Lviv University, 57, 279–286 [in Ukrainian].*
11. *Pro kurorty. Zakon Ukrayiny [About Resorts. Law of Ukraine]. (2000, 05 October). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2026-14> [in Ukrainian].*
12. Ridey N. M. (2015). *Rekreatsiya v Ukrayini: vivchennist', perspektyvy rozvytku rekreatsiynykh terytoriy [Recreative in Ukraine: vivchennost, the prospect of development of recreational areas]. Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnogo ahrarno-ekonomichnoho universytetu – News of the Dnipropetrovsk state agrarian-economical university, 3, 64–69 [in Ukrainian].*
13. Savosta O. P. (2008). *Organizacionno-pravovi zasadi vikoristannya takhoroni zemerov ozdorovchogo prisochennya [Actual problems of the state management]. H.: View of HarRINADU «Magistr», 1 (33), 114–120 [in Ukrainian].*
14. Tkachenko O. M. (1999). *Pravo korystuvannya kurortnymy, likuval'no-ozdorovchymy ta rekreatsiynymy zonamy [Right korostuvannya resorts, likuvalno-healthy and recreational zones]. Kharkiv [in Ukrainian].*
15. Fomenko N. V. (2007). *Rekreatsiyni resursy ta kurortolohiya [Recreational resources and balneology]. K. : Center for Naval Lithers [in Ukrainian].*
16. Cheremova A. I. (2012). *Pravovi zasady vykorystannya y okhorony kurortiv, likuval'no-ozdorovchykh ob'yektiv i rekreatsiynykh terytoriy [Legal principles of use and protection of resorts, health-improving objects and recreational territories]. Ekolohichne pravo Ukrayiny – Legal principles of use and protection of resorts, health-improving objects and recreational territories. Ekolohichne pravo Ukrayiny – Environmental Law of Ukraine: under the guidance. Odesa : Feniks, 512–531 [in Ukrainian].*
17. *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne / Ülle Madise, Berit Aaviksoo, Hent Kalmo, Lauri Mälksoo, Raul Narits, Peep Pruks, Priit Vinkel. (2012). Kolmas, täiendatud [in Latvian].*
18. *Looduskaitse seadus Vastu võetud (2004, 21 April). RT I 2004, 38, 258, jõustumine 10.05.2004. Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072014020> [in Latvian].*
19. *Ranna ja kalda kaitse seadus. Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/akt/256508> [in Latvian].*
20. *Tūrisma likums. Latvijas Republikas. Retrieved from <https://likumi.lv/doc.php?id=50026> [in Latvian].*
21. *Turizmo. Įstatymas. Lietuvos Respublikos. Retrieved from <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalact/tar.f0e2e67b1f2f/lobmfnyth> [in Lithuanian].*

Стаття надійшла до редакції 23.11.2017.